ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
КЕАҚ «АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ АТЫНДАҒЫ
ҚОСТАНАЙ ӨҢІРЛІК УНИВЕРСИТЕТІ»
ӨМІРЗАҚ СҰЛТАНҒАЗИН АТЫНДАҒЫ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ

АЛТЫНСАРИН ОҚУЛАРЫ

«ҚАЗІРГІ ӘЛЕУМЕТТІК МӘДЕНИ ЖӘНЕ ГЕОСАЯСИ НАҚТЫЛЫҚТАҒЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАР – ТӘРБИЕНІҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗІ»

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ-ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ

II КІТАП

АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ

«ЦЕННОСТИ КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ВОСПИТАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ РЕАЛИЯХ»

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ

II КНИГА

Қостанай қ., 2025 ж.
г. Костанай, 2025 г.

УДК 37.02
ББК 74.00
Қ 22

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Куанышбаев Сеитбек Бекенович, география ғылымдарының докторы, доцент, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің Басқарма Төрағасы-Ректоры, Қазақстан; **Наурызбаева Эльмира Кенжеғалиқызы**, тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессоры, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің академиялық мәселелер жөніндегі проректоры; **Жарлыгасов Женис Бахытбекович**, ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің зерттеулер, инновация және цифрландыру жөніндегі проректоры; **Скударева Галина Николаевна**, педагогика ғылымдарының докторы, доцент, Ресейлік Мәскеу облысындағы Мемлекеттік жоғары білім беру ұйымы «Мемлекеттік гуманитарлық-технологиялық университеті» ректоры, педагогика кафедрасының меңгерушісі, Ресей; **Бережнова Елена Викторовна**, педагогика ғылымдарының докторы, Ресей Сыртқы істер министрлігінің Мәскеу мемлекеттік Халықаралық қатынастар институтының (университет) профессоры; **Есіркепова Кенжегүл Қабылғазықызы,** филология ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институтының директоры; **Ибраева Айман Елемановна**, Қостанай облысы әкімдігінің Білім басқару басшысы; **Калимжанова Роза Лаиковна,** PhD докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанайөңірлік университетінің педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының меңгерушісі; **Утегенова Бибикуль Мазановна**, педагогика ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдасты- рылған профессоры; **Смаглий Татьяна Ивановна**, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің, педагогика ғылымдарының кандидаты; педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасының қауымдастырылған профессоры; **Жетписбаева Айсылу Айратовна**, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университетінің Ы. Алтынсарин атындағы әдістемелік кабинетінің меңгерушісі.

Қ 22 Қазіргі әлеуметтік мәдени және геосаяси нақтылықтағы құндылықтар - тәрбиенің тұжырымдамалық негізі: Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары: II Кітап, 27 ақпандағы 2025 жылдың – Қостанай: Ахамет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2025 . – 1611 б. = Ценности как концептуальная основа воспитания в современных социокультурных и геополитических реалиях: Материалы международной научно-практической конференции: II книга, 27 февраля 2025 года. – Костанай: Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, 2025. – 1611 с.

ISBN 978-601-356-498-2

Жинақта Алтынсарин оқуларының «Қазіргі әлеуметтік мәдени және геосаяси нақтылықтағы құндылықтар – тәрбиенің тұжырымдамалық негізі» атты Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдары жарияланған. Бұл Қазақстандық білім беру жүйесіндегі балалар мен жастарды тәрбиелеудің құндылық- тарытуралы зерттеулер, еліміздің ұлттық біртұтас тәрбие бағдарламаны жүзеге асыфру жолдары, жас ұрпақты тәрбиелеуде халықаралық және отандық тәрбие мәселелрі ескеру жолдары, мектеп пен отбасының қоғамдық тәрбие күштерін біріктіру туралы пікірлері, зерттеу ұсынылымдары туралы мақалалар жинақталған.

Жинақта білім беруде ұлттық тәлім-тәрбие құндылықтарны еңгізудің өзекті мәселелері, озат тәжірибелер, біртұтас тәрбиенің бағыт-бағдарымен тенденцияларын айқындалып, сондай-ақ қолжетімділікпен инклюзивтілікті қамтамасыз ету, барлық деңгейлердегі мазмұнның құндылық аспектісін өзектендіру, білім беру ұйымдарында ашықтық пен ынтымақтастық ахуалын құру, білім беруді дамыту мен психологиялық-педагогикалық қолдаудың инновациялық форматтарымен тиімді тәжірибелерін енгізу, педагогикалық ғылым мен практиканы интеграциялау қарастырылған.

Конференция материалдары қазіргі білім беру контекстіндегі Ы. Алтынсариннің педагогикалық мұрасының өзектілігін, оқытудың гуманистік теориясының ғылыми негіздерін, қазіргі педагогикалық білім берудегі ғылым мен практиканың өзара байланысы мәселесін шешу жолдарын, интегративті жүйе ретіндегі кәсіпке дейінгі педагогикалық білім берудің маңыздылығын, цифрлық ресурстарды пайдалана отырып, педагогтардың тәрбие мәселелерін өз қызметтерінде шешу жолдары айқындалған.

Бұл жинақтың материалдарын ғалымдар, жоғары оқу орындары мен колледж оқытушылары, мектеп мұғалімдері мен мектепке дейінгі тәрбиешілер, педагог-психологтар, магистранттар мен студенттер пайдалана алады.

В сборнике содержатся материалы Международной научно-практической конференции Алтынсаринские чтения «Ценности как концептуальная основа воспитания в современных социокультурных и геополитических реалиях», определяющие общие направленияи тенденции внедрения национальной программы «Біртұтас тәрбие», такие, как ценностные аспекты воспитания подрастающего поколения, анализ возможностей и лучших практик по внедрению единой программы воспитания, поддержка взаимодействия школ и семьи в воспитании ценностных ориентиров детей и молодежи, изучение путей создания безопасной и поддерживающей образовательной среды в организациях образования.

Материалы Конференции посвящены обсуждению актуальности педагогического наследия Ы. Алтынсарина в контексте современных ориентиров ценностных смыслов воспитания, научных основ аксиологических аспектов обучения и воспитания, а также вопросы готовности педагогов к современным вызовам в отчествоенном образовании, педагогической готовности педагогов к инновационной деятельности с использованием цифровых ресурсов. Материалы данного сборника могут быть интересны ученым, преподавателям вузов и колледжей, учителям школ и воспитателям дошкольных учреждений, педагогам-психологам, магистрантам и студентам.

ISBN 978-601-356-498-2
9 786013 564982

УДК 37.02
ББК 74.00

© Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, 2025
© Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, 2025

Вопросы, затрагивающие понимание смысла жизни, вызвали наибольшие трудности. В ответах старших школьниках наблюдается несогласованность между профессиональной мечтой и другими важными жизненными целями. Ответы на вопросы о внутренних барьерах, препятствующих достижению профессиональных целей и о способах их преодоления, минимально конкретизированы.

В целом можно отметить, что ответы на вопросы многих старших школьников односложные, нечёткие, неграмотно сформулированы, недальновидны. Это может свидетельствовать о низком уровне сформированности личных профессиональных планов.

Таким образом, проведенный нами опрос среди старших школьников г. Костанай подтвердил актуальность проблемы профессионального само–определения в этом возрастном периоде. На данном этапе исследования мы планируем внедрить разработанную нами программу профориентационной помощи «Развитие личных профессиональных перспектив», которая на наш взгляд позволит развить способность к осознанному построению и реализации личных профессиональных перспектив в старшем школьном возрасте.

Список литературы:

1. Приказ Министра труда и социальной защиты населения Республики Казахстан от 30 мая 2023 года № 190. Зарегистрирован в Министерстве юстиции Республики Казахстан 1 июня 2023 года № 32649. URL: https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2300032649 (дата обращения: 20.09.2024).
2. Бейсенбенов А. А. Об итогах рейтинга образовательных программ в организациях высшего и послевузовского образования Республики Казахстан // Брифинг в Службе центральных коммуникаций при Президенте РК. URL: https://atameken.kz/ru/news/51288–677474 (дата обращения: 20.09.2024).
3. Слободчиков В.И. Психология развития человека: Развитие субъективной реальности в онтогенезе: Учебное пособие / В.И. Слободчиков, Е.И. Исаев. – М.: Изд–во ПСТГУ, 2013. 400 с.
4. Пряжников Е.Ю. Профориентация: учеб. пособие для студ. высш. учеб.заведений / Е.Ю. Пряжникова, Н.С. Пряжников. – 3–е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. 496 с.

ӘОЖ 94(574)

Ы. АЛТЫНСАРИННІҢ ҰЛТТЫҚ АҒАРТУШЫЛЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫН ӨРКЕНИЕТПЕН ҰШТАСТЫРУЫ

Бейсенова Сандугаш Аяпбергеновна
магистрант
А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті
Қостанай қ., Қазақстан

Аңдатпа

Бұл жұмыста Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық мұрасы, оның білім беру жүйесіндегі орны мен маңызы қарастырылады. Ы. Алтынсарин қазақ даласында алғаш рет зайырлы мектептер ашып, балаларға ана тілінде білім беру арқылы өркениетке қадам басу қажеттілігін көрсеткен ағартушы-реформатор болып табылады. Қазіргі заманда Алтынсариннің идеялары мен мұрасы елімізде білім беру мен тәрбиенің жаңаша жолдарын дамытуда өзекті болып отыр. Бұл зерттеу Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық көзқарастарын заманауи білім беру жүйесімен салыстырып, оның ұлт болашағына әсерін айқындайды.

Түйінді сөздер: *ағартушылық, өркениет, ұлттық тәрбие, еңбек тәрбиесі.*

Аннотация

В данной работе рассматривается педагогическое наследие Ыбыая Алтынсарина, его роль и значение в системе образования. Ы. Алтынсарин стал первым просветителем, который открыл светские школы на территории казахского степного региона и продвигал важность

обучения детей на родном языке, показывая необходимость шагать в сторону цивилизации. В современности идеи и наследие Алтынсарина остаются актуальными для развития новых путей образования и воспитания в нашей стране. Это исследование анализирует педагогические взгляды Алтынсарина в контексте современной образовательной системы и выявляет его влияние на будущее нации.

Ключевые слова: *просвещение, цивилизация, народное образование, трудовое воспитание.*

Abstract

This paper examines the pedagogical legacy of Ibrai Altynsarin, his role and significance in the education system. I. Altynsarin was the first enlightener to open secular schools in the Kazakh steppe region and promoted the importance of teaching children in their native language, demonstrating the need to step towards civilization. In modern times, Altynsarin's ideas and legacy remain relevant for the development of new paths in education and upbringing in our country. This study analyzes Altynsarin's pedagogical views in the context of the modern education system and highlights his influence on the future of the nation.

Key words: *enlightenment, civilization, national education, labor education.*

XIX ғасырдағы қазақ даласындағы қоғамдық-әлеуметтік өзгерістер кезеңінде ұлттық ағартушылықтың негізін қалаған тұлғалардың бірі – Ыбырай Алтынсарин. Ол заманауи білім беруді халықты өркениетке жеткізетін басты құрал деп танып, бар өмірін оқу-ағарту ісіне арнады. Алтынсарин тек мектеп ашумен шектелмей, балалар мен жастарды тәрбиелеуде рухани-адамгершілік, еңбек, білім, ұлттық сана секілді басты құндылықтарды өркениеттік дамумен байланыстыра білді. Оның көзқарастары қазіргі заманғы білім беру философиясымен де үндеседі.

Ыбырай Алтынсарин – ағартушы-реформатор

Ыбырай Алтынсарин – қазақ халқының тарихында ағартушылық пен педагогикалық ойдың негізін қалаған ұлы тұлға. Ол патша үкіметінің отарлау саясатына қарамастан, білім беруді ұлттық мүдде тұрғысынан дамытуды көздеді. Қазақ халқының рухани кемелденуінің жолы – мектеп ашу, оқу-ағарту ісін өркендету деп білді. Оның бұл бағыттағы қызметі – реформаторлық пен жаңашылдықтың айқын көрінісі болды.

Алтынсарин қазақ даласындағы алғашқы зайырлы мектептердің негізін қалап, оқу бағдарламаларын озық елдердің үлгісімен жасақтады. Ол діни оқумен ғана шектелген ескі медреселік жүйені сынға алып, ғылымға негізделген, өмірмен байланысы бар білім жүйесін енгізуді ұсынды. Қазақ балаларына ана тілінде білім беру идеясын көтеріп, халықтың төл мәдениеті мен тілін сақтай отырып, оны өркениетті елдердің қатарына қосуды көздеді.

Оның педагогикалық көзқарастары тек сауат ашу емес, тұлғаны жан-жақты тәрбиелеу ұстанымына негізделді. Ол баланың адамгершілігін, еңбекқорлығын, отансүйгіштігін қалыптастыруды басты мақсат етті. Сондықтан да оның оқу құралдары тек білім беріп қоймай, рухани, мәдени құндылықтарды сіңіруге бағытталды.

Ыбырайдың "Кел, балалар, оқылық!" атты өлеңі – ағартушылық идеяның жарқын көрінісі. Бұл туындысында ол балаларды білімге шақырып қана қоймай, оқу арқылы өркениетті болуға, алдыңғы қатарлы елдермен терезе теңестіруге үндеді.

Ы. Алтынсарин білімнің тек жеке тұлғаға емес, бүкіл ұлттың болашағына әсер ететінін көрсетті. Оның бұл идеясы – сол уақыттағы мешеу, діни бағыттағы оқудан мүлде өзгеше, заманауи, прогрессивті көзқарас болды. Ол қазақ жастарына әлемдік өркениетке жол ашатын ілгері білім беру жүйесінің тұңғыш дәнін септі.

Сондай-ақ Ыбырай Алтынсариннің ашқан мектептері – тек оқу орны ғана емес, жаңа дүниетанымның, ұлттық оянудың, өркениетке бет бұрудың бастау көзіне айналды. Бұл мекемелерде ұлдармен қатар қыздарға да білім беру арқылы, ол қоғамдағы әлеуметтік теңсіздікке қарсы шығып, нағыз реформаторлық қадам жасады.

Рухани-адамгершілік тәрбие – өркениетті қоғам негізі

Ыбырай Алтынсариннің педагогикалық мұрасындағы маңызды бағыттардың бірі – рухани-адамгершілік тәрбие. Ол адамның білімді болуы жеткіліксіз екенін, шынайы өркениетті қоғам тек адамгершілігі жоғары, әділетті, ізгілікті тұлғалардан құралатынын терең түсінді. Сондықтан ол жастардың бойына адалдық, кішіпейілділік, жауапкершілік, әділеттілік сияқты мәңгілік рухани құндылықтарды сіңіруге ерекше мән берді.

Оның көптеген әңгімелері мен мысалдары баланың мінез-құлқын, жан-дүниесін тәрбиелеуге бағытталған. Мысалы:

- «Асыл шөп» әңгімесінде ізгілік пен адамға көмек беру идеясы көрініс тапса,
- «Мейірімді бала» арқылы үлкенге құрмет, ата-анаға деген қамқорлық секілді ізгі қасиеттерді насихаттайды,
- «Әке мен бала», «Шеше мен бала» секілді туындыларында отбасы құндылықтары мен жанашырлық басты тақырыпқа айналады [1].

Бұл туындыларда балалар тек оқуға емес, жақсылық жасауға, әділ болуға, айналасына жанашыр болуға тәрбиеленеді. Осы арқылы Алтынсарин тұлғаның ішкі мәдениетін қалыптастыруды көздеді. Мұндай тәрбие – өркениетті қоғамның ең басты іргетасы.

Сонымен қатар, Алтынсарин өз еңбектерінде тек ақыл-ой тәрбиесіне ғана емес, моральдық-этикалық тәрбиенің маңызын алдыңғы қатарға қойды. Ол оқушы мен ұстаз арасындағы қарым-қатынастың өзегінде де адамгершілік жатуы тиіс деп санады. Мұғалімнің оқушыға деген көзқарасы – түсіністік пен мейірімге, ал оқушының ұстазына деген қарым-қатынасы – құрмет пен ықыласқа негізделуі тиіс.

Алтынсариннің «Хрестоматия» кітабына енгізілген шығармалар оның рухани тәрбиені халықтың ұғымына жақын етіп жеткізуді мақсат еткенін дәлелдейді. Ол кейіпкерлерін шынайы өмірден алып, балалардың күнделікті өміріне жақын образдарды сомдау арқылы тәрбиені түсінікті, қолжетімді әрі әсерлі етіп жеткізді.

Сондай-ақ, Алтынсарин үшін адамгершілік тәрбиесі – ұлттың ұлылығын анықтайтын белгі. Өркениетті болу үшін тек технология мен ғылым жетістіктерін меңгеру жеткіліксіз, адам ретінде биік болу – нағыз өркениеттің көрсеткіші екенін ол өзінің бүкіл педагогикалық қызметімен дәлелдеді.

Еңбек тәрбиесі – өркениетті елдің тірегі

Ыбырай Алтынсарин өзінің педагогикалық еңбектерінде еңбекке тәрбиелеуді ерекше маңызға ие бағыт ретінде қарастырды. Оның түсінігінде еңбек – тек күнкөріс көзі ғана емес, адамның тұлғалық қалыптасуына, өмірге бейімделуіне, қоғамда өз орнын табуына ықпал ететін маңызды рухани-мәдени құндылық. Ол еңбек ету арқылы адамның бойында табандылық, ұқыптылық, жауапкершілік және қарапайымдылық сияқты қасиеттердің дамитынын жақсы түсінді.

Алтынсариннің еңбектерінде еңбекқорлық – өркениетті қоғамның тірегі ретінде көрсетіледі. Ол жалқаулықты, масылдықты сынға алып, жас ұрпақты ерте жастан еңбекке баулуға шақырды. Бұл идея оның көптеген әңгімелерінде көрініс тапқан:

- «Қыпшақ Сейітқұл» атты әңгімесінде кедейшіліктен қажымай, еңбектің арқасында байып, елге пайдасын тигізген қарапайым шаруаның бейнесін береді. Бұл шығарма жастарды еңбек арқылы өмірін өзгертуге болатынына сендіреді.
- «Өрмекші, құмырсқа, қарлығаш» мысалында табиғаттағы тіршілік иелері арқылы еңбек етудің табиғилығы мен қажеттілігі айқындалады. Балаларға арнап жазылған бұл мысалдар еңбекті сүйіп, өз еңбегімен өмір сүруге тәрбиелейді.

Ыбырай еңбек етуді тек ауыл шаруашылығы саласымен шектемей, қолөнер, техника, кәсіпкерлік, сауда секілді өркениетті қоғамға тән қызмет түрлерін меңгеруге де шақырды. Ол ашқан мектептерде тек оқу ғана емес, шаруашылыққа, ұсталыққа, ағаш өңдеуге, егіншілікке үйрететін сабақтар жүргізілді. Бұл – тек білім беру емес,

өмір сүруге үйрету, қоғамға пайда келтіретін адам тәрбиелеу жолындағы алғашқы нақты қадам болатын.

Алтынсариннің пікірінше, еріншек, бейқам адам – қоғам дамуына кедергі келтіретін тұлға. Сондықтан ол балалардың бойында еңбекке деген сүйіспеншілікті қалыптастыру арқылы олардың өмірге бейімділігін арттыруды көздеді.

Еңбек тәрбиесі арқылы Алтынсарин:

- баланың өмірлік белсенді ұстанымын қалыптастыруды,
- жауапкершілік сезімін арттыруды,
- қоғамға пайдалы тұлға ретінде тәрбиелеуді мақсат етті.

Сондай-ақ бұл бағыттағы еңбегі арқылы ол өркениетті елдердің даму тәжірибесін ұлттық болмысқа бейімдей отырып іске асырды. Бұл – нағыз педагогикалық шеберлік пен терең ойдың белгісі.

Қыз балаларға білім беру – өркениеттілікке қадам

Ыбырай Алтынсарин – қазақ даласында қыз балалардың білім алуына алғашқы жол ашқан ағартушы. Оның бұл әрекеті – заманына сай емес, жаңашыл, батыл және тарихи маңызы зор қадам болды. Қазақ қоғамында қыз баланың рөлі көбіне отбасы шеңберімен шектеліп, білім алу мүмкіндігіне ие болмаған кезеңде Алтынсарин қыздарға арнап мектеп ашып, олардың білімге, өркениетке қол жеткізуін басты міндет етіп қойды.

1887 жылы Торғай қаласында тұңғыш қыздар училищесін ашу арқылы ол қазақ қоғамындағы әйел мәртебесін көтерудің нақты үлгісін көрсетті. Бұл іс-шара – қоғамды жаңғырту, әйелдердің әлеуметтегі орнын күшейту жолындағы үлкен реформа болды. Алтынсарин бұл идеясын былайша түсіндірген:

«Қыз балалардың білім алуы – ұлттың болашағы үшін маңызды. Ана білімді болса, бала да білімді болады».

Ол қыздарды тек хат танытып қана қоймай, оларды тәрбиелі, сауатты, қоғамда ойы бар тұлға ретінде қалыптастыруды көздеді. Қыз бала – болашақ ана, болашақ тәрбиеші. Сондықтан ол қыз баланың білімді болуы – ұлттың өркениетті болашағының кепілі екенін ерте түсінді [2].

Алтынсариннің бұл бастамасы:

- Қазақ қоғамында әйел теңдігі мәселесін алғаш көтерген ірі реформалық идея ретінде бағаланады;
- Қыз баланы оқытудың әлеуметтік, мәдени және тәрбиелік маңызын ұғындыруға жол ашты;
- Әдет-ғұрып пен шектеулі көзқарасқа қарамастан, ұлттың прогрессивті бағытта дамуына жол салды.

Ол қыздарға арналған оқу құралдарын да ана тілінде жасап, қолөнерге, тігіншілікке, отбасылық тәрбиеге, тазалық пен мәдениеттілікке баулитын бағдарламалар енгізді. Бұл – қазіргі заманғы техникалық және кәсіби білім берудің алғашқы нышандары болатын.

Сол дәуірде қыз баланы оқыту – тек ағарту ісі ғана емес, бұл қоғамдық сана мен ұлттық көзқарасты өзгертуге бағытталған терең әлеуметтік қадам еді. Алтынсарин осы арқылы қазақ әйелінің болашағы тек үй шаруасымен шектелмей, қоғамда белсенді рөл атқаруы тиіс екенін меңзеді.

Бүгінде Ыбырай салған бұл жол өз жалғасын тауып, Қазақстанда қыз балалардың білімге қол жеткізуі әлемдік деңгейде жоғары көрсеткішке ие. Бұл – оның салып кеткен өркениетке бастар жолының өміршеңдігінің дәлелі.

Ұлттық болмыс пен әлемдік өркениетті ұштастыру

Ыбырай Алтынсариннің ағартушылық қызметінің ең негізгі ерекшеліктерінің бірі – ұлттық құндылықтарды сақтай отырып, өркениетті білім мен мәдениетке ұмтылу. Ол үшін өркениетке жетудің жалғыз жолы – орысша оқу немесе Батыс мәдениетіне

еліктеу емес, ең бастысы – өзінің ұлттық болмысын жоғалтпай, жаңа білім мен ғылымды бойға сіңіру.

Алтынсарин білім беру жүйесінде қазақ халқының дәстүрі, тілі, салт-санасы жоғалып кетпеуі тиіс екенін қатаң ескерткен. Оның пікірінше, өркениетке жету – өз тамырыңды қиып тастау емес, қайта сол тамырдан нәр алып, оны жаңа дәуірге бейімдеу. Ол өз шығармаларында да, оқу бағдарламаларында да қазақ халқының ауыз әдебиеті мен мақал-мәтелдерін, ұлттық дүниетаным элементтерін тиімді пайдаланды [3].Мысал:

– «Хрестоматия» кітабына енгізілген әңгімелер мен ертегілер қазақ баласының танымына жақын, ана тілінде жазылған. Бұл – ұлттық рухты сақтай отырып, оқу мәдениетін қалыптастырудың айғағы.

– Ол «Мұсылманшылықтың тұтқасы» атты еңбегінде дінді ағартушылықпен ұштастырып, діннің ғылым мен мәдениетке кедергі емес, керісінше рухани тәрбие құралы бола алатынын дәлелдеді.

Алтынсарин қазақты надандықтан құтқару жолында «орыстану» емес, өркениетке ұлт ретінде ену керек екенін ұсынды. Бұл – сол заман үшін өте терең әрі батыл көзқарас. Ол:

- Қазақ тілін оқыту тіліне айналдырып, ұлттық тілдің сақталуына үлес қосты;
- Халықтың түсінігіне жақын мазмұндарды енгізу арқылы білім мен ұлттық болмысты біріктірді;
- Қазақты өркениетке жетелейтін сабырлы, сындарлы, дара жолды таңдады.

Осылайша, Ыбырай Алтынсарин халықтың тарихи-мәдени мұрасын, рухани құндылықтарын сақтай отырып, заманауи өркениетке бейімделу жолын көрсетті. Ол үшін шет елдің тәжірибесі мен ғылымын қабылдау – ұлттық болмыстан бас тарту емес, керісінше, ұлттың мызғымас рухани іргесін нығайту деп білді.

Бүгінде ұлттық мектеп жүйесінің негізінде Алтынсарин қалыптастырған осы тепе-теңдік – ұлттық және әлемдік құндылықтарды ұштастыру ұстанымы жатыр. Бұл – оның ағартушылық мұрасының маңыздылығын дәлелдейтін басты тұстардың бірі.

Ыбырай Алтынсарин мұрасы – бүгінгі білім мен тәрбиенің бағдары

Ыбырай Алтынсарин – қазақ қоғамын рухани, мәдени және әлеуметтік тұрғыдан жаңғыртуды мақсат еткен ұлы реформатор. Оның идеялары мен құндылықтары бүгінгі заманда да өзектілігін жойған жоқ, керісінше, жаңа мазмұнмен толықтырылып, заманауи білім беру мен тәрбие жүйесінің іргетасына айналды.

Қазіргі қоғам – жаһанданған, ақпарат пен технология қарыштап дамыған орта. Осындай күрделі кезеңде бізге ұлттық болмысымызды сақтай отырып, әлемдік өркениетке ілесу – басты міндет. Бұл бағытта Алтынсариннің ілімі мен ұстанымы нақты бағдар береді.

Бүгінгі заманмен үндестігі:

– Білімнің құндылығы – бүгінде «цифрлық сауаттылық», «үздіксіз білім алу» секілді ұғымдар кең таралған. Алтынсарин: *«Оқу – өмірдің шырағы»* деп білген.

– Рухани-адамгершілік тәрбие – қазіргі таңда балалар мен жастар арасында агрессия, бейәдеп сөйлеу, қылмыс, немқұрайлылық байқалады. Мұның шешімі – ұлттық құндылықтарға негізделген адамгершілік тәрбиесін күшейту.

– Қыз балалардың білім алуы – STEM, IT, кәсіпкерлік салаларында қыздардың белсенділігін арттыру – қоғам дамуының басты ресурсы.

– Еңбек тәрбиесі – қазіргі жастарды «дайын жұмысқа» емес, кәсіпке, өндірістік білімге, еңбек етуге ынталандыру қажет [4].

Қазіргі заманда шешім жолдары:

-Мектеп бағдарламасына Алтынсарин мұрасын тереңірек енгізу – тек тарихи дерек ретінде емес, қазіргі тәрбиелік бағдарламаға тірек ету;

-Ұлттық тәрбие және құндылықтар негізінде арнайы элективті курстар енгізу – “Рухани тәрбие”, “Адалдық сабағы”, “Қазақтың еңбек мектебі” сияқты модульдер;

-Қыз балаларға арналған IT және техникалық білім жобаларын дамыту – ауылдық жерлерде де қыздарға арналған арнайы гранттық бағдарламалар ашу;

-Отбасы, мектеп және қоғам арасындағы ынтымақтастықты арттыру – тәрбиенің жалғыз мектептің міндеті емес екенін түсіндіру;

-Ыбырай мектебі үлгісінде интернаттық оқу-тәрбие кешендерін ашу – еңбекпен ұштастырылған, ауыл баласына арналған жан-жақты мектептер.

Қазіргі мысал:

– “100 нақты қадам”, “Жаңа гуманитарлық білім”, “Тәрбие және білім” сияқты мемлекеттік жобаларда Алтынсарин идеялары көрініс табуда.

– 2023 жылдан бері енгізілген “Жалпыадамзаттық құндылықтар” компоненті – Алтынсариннің рухани-адамгершілік тәрбиесімен толық сәйкеседі.

– “Ұстаз мәртебесі” туралы Заң – мұғалім бейнесінің қайта бағалануын қамтамасыз етуде, бұл да Алтынсарин армандаған қоғамның көрінісі [8].

Қорытындылай келе:Ыбырай Алтынсарин – тек өткеннің тұлғасы емес, келешекке жол көрсететін жарық шамшырақ. Оның көзқарасы бүгінгі білім жүйесіне мән, мазмұн, бағдар береді. Жас ұрпақты тәрбиелеуде бізге қажеті – оның ұлттық болмысқа негізделген, өркениетке ұмтылған ұстаздық философиясын жаңаша ұғыну, дамыту, жүзеге асыру.

Әдебиеттер тізімі:

1. Алтынсарин Ы. Таңдамалы шығармалар / Құраст. Ә. Дербісалин. – Алматы: Жазушы, 1988. – 368 б.
2. Дербісалин Ә. Ыбырай Алтынсарин: өмірі мен қызметі. – Алматы: Мектеп, 1971. – 160 б.
3. Қалиев С. Қазақ этнопедагогикасының теориялық негіздері мен тарихы. – Алматы: Рауан, 1996. – 272 б.
4. Нұрғалиев Р. Ыбырай мұрасы және қазіргі білім беру жүйесі // Білім – Образование. – 2022. – №3. – Б. 14–17.
5. Ахметов К. Ыбырай Алтынсарин – ұлт ұстазы. – Қостанай: Шапағат, 2015. – 210 б.
6. Сарыбаев Ш. Қазақ тіл білімінің мәселелері. – Алматы: Ғылым, 1993. – 240 б.
7. Жұмабаев М. Педагогика: оқу құралы / Жауапты ред. Қ.Бітібаева. – Алматы: Рауан, 1992. – 144 б.
8. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020–2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. – Нұр-Сұлтан: ҚР БҒМ, 2019. – 80 б.
9. Баймұратов У. Ұлттық тәрбие – рухани жаңғыру негізі // Ұлағат. – 2021. – №2 (32). – Б. 22–26.

ӘОЖ 376

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІ САБАҚТАРЫНДА ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІ ЖҮЗЕГЕ АСЫРУ

Бекенова Айзада Сайлаубаевна
қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі
Қостанай облысы әкімдігінің білім басқармасының
«Қостанай қаласы білім бөлімінің
негізгі орта білім беретін №14 мектебі» КММ

БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ АУЫТҚУЛАРДЫҢ АЛДЫН АЛУ САЛАСЫНДАҒЫ ТИІМДІ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ТӘЖІРИБЕЛЕР

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ
4 СЕКЦИЯ

ЭФФЕКТИВНЫЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ПРАКТИКИ В ОБЛАСТИ ПРОФИЛАКТИКИ ДЕВИАЦИЙ В ОРГАНИЗАЦИЯХ ОБРАЗОВАНИЯ

Абдуллаева Гунай Имран–кызы	Самосаботаж учебной деятельности и его профилактика как психолого–педагогическая проблема	**3**
Азатқызы Айзат	Жаратылыстану бағытында дуалды оқытудың тиімділігі мен келешегі	**8**
Айменова Ляззат Булатовна	Профилактика аутодеструктивного поведениясреди несовершеннолетних: эффективные практики в школе	**13**
Акылбекова Эльмира Акылбековна, Даниярова Айтолкын Темирболатовна	Бастауыш сынып оқушыларының агрессиясының психологиялық–негіздері	**17**
Аллавердиева Наталья Евгеньевна	Педагогическое сопровождение профилактики девиантного поведения обучающихся в колледже	**21**
Аллахвердиева Индира Кязимовна	Профилактика девиантного поведения в организации образования	**26**
Алпысбаева Гульнара Болатбековна, Тойгамбаева Асель Темиргалеевна	Инклюзивные технологии в обучении английскому языку: создание комфортной и поддерживающей среды для каждого ученика	**31**
Ансаганов Бекзат Сейтжанович, Демисенова Шнар Сапаровна	Роль социального интеллекта в педагогической деятельности	**35**
Асылбеккова Самал Асылбеккызы	Профилактика девиантного поведения детей на уроках биологии	**39**
Атаева Колканат Кабдыгалымовна	Ертегі терапиясын тиімді қолдану	**44**
Байдильдина Каламкас Нурланкызы	Развитие эмоционального интеллекта у подростков как способ профилактики девиантного поведения	**48**
Байменова Ботагоз Жумагалиевна, Нурманова Айнагуль Рахимжановна	Новые подходы в преподавании казахского языка и литературы: цифровизация и мультимедийные технологии в обучении	**51**
Байнакатова Зияда Мендыгалиевна, Кравченко Татьяна Николаевна	Возрастная анатомия и психология: как учесть все риски и создать безопасную (или благоприятную) среду в организациях образования	**55**
Бакубаева Гульсара Бахчановна	Эффективные педагогические практики в области профилактики девиаций в организациях образования	**59**

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

4 СЕКЦИЯ

Батырбаева Анна Янисовна, Демисенова Шнар Сапаровна	Исследование актуального уровня развития личных профессиональных перспектив в старшем школьном возрасте	**63**
Бейсенова Сандугаш Аяпбергеновна	Ы. Алтынсариннің ұлттық ағартушылық құндылықтарын өркениетпен ұштастыруы	**67**
Бекенова Айзада Сайлаубаевна, Курмангалиева Бигайша Аскеровна	Қазақ тілі мен әдебиеті сабақтарында инклюзивті білім беруді жүзеге асыру	**72**
Бектурганова Зульфия Казиевна	Методология обучения на основе связи биологии и химии	**77**
Бердыгулова Гульзайра Талиповна	Проблемы инклюзивного образования	**80**
Бобжикова Жанат Жолмагамбетовна	Эффективные педагогические практики в области профилактики девиации в организациях образования	**84**
Богинская Юлия Валериевна, Кухарь Наталья Сергеевна	Профилактика детской агрессии: опыт специалистов	**86**
Богучарская Ольга Васильевна	Применение арт–терапевтических методов в коррекции эмоциональных отклонений у школьников: теоретические и практические аспекты	**91**
Bokhanova Aygul Serikbaevna, Zhaparova Laila Bekzatkhanovna	Deviant behavior in youth: methods of socio–pedagogical prevention	**97**
Бродельщикова Людмила Евгеньевна, Шкваренко Галина Васильевна	Развитие социально–коммуникативных навыков у учащихся инклюзивного образования	**103**
Василенко Татьяна Валерьевна, Кольцова Татьяна Михайловна	Профилактика девиантного поведения учащихся на уроках английского языка	**107**
Габбасова Ульяна Алексеевна, Энна Инна Александровна	Актуальные педагогические стратегии профилактики девиантного поведения подростков в условиях общеобразовательной школы	**112**
Гапбасова Гулжанат Аскаровна	Шет тілі мамандықтарының студенттерін жазбаша сөйлеуді оқыту процесін модельдеу	**115**
Домнич Александр Николаевич	Профилактика застенчивости у обучающихся старшего подросткового возраста	**119**
Жарасбаева Зибагуль Батырхановна	Білім беру ұйымдарында оқушылардың психологиялық және әлеуметтік ауытқуларын алдын алу: педагогикалық тәсілдер мен әдістер	**124**
Жумабаева Сауле Кагармановна	Анализ эффективности различных методик профилактики девиантного поведения на уроках физики	**128**

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

4 СЕКЦИЯ

Зеленцова Виктория Валерьевна	Интеграция психологических и педагогических подходов в цифровые образовательные игры для профилактики буллинга в начальной школе: исследование эффективности и вызовов внедрения	**131**
Зиновьева Александра Юрьевна	Интерактивные методы против девиаций: воспитание через игру и творчество	**136**
Идрисова Наталья Владимировна, Грамма София Васильевна	Социальное партнерство семьи, школы и общества в воспитательной деятельности	**141**
Какишева Нурсулу Тралыевна, Бакун Айнура Тулегеновна	Эффективные педагогические практики и подходы в профилактике девиаций в организациях образования	**145**
Карина Аягүл Алпысбайқызы, Ахметбекова Ажар Болтириковна	Сөйлеу тілі бұзылысы бар балаларға ұйымдастырылған оқу қызметінде нейробаннерді қолдану	**150**
Кирилюк Лилия Вильдановна	Профилактика речевых нарушений как способ предотвращения девиантного поведения в школе	**154**
Куанышбаева Малика Талгатовна, Демисенова Шнар Сапаровна	Исследование эффективности программы развития толерантности личности в полиэтнических группах обучающейся молодежи	**157**
Кулинич Татьяна Николаевна	Как избежать перегрузки детей при логопедической коррекции: принципы эффективной работы с дошкольниками в контексте инклюзивного образования	**162**
Кундубаева Алмагуль Утепаевна	Воспитание ответственности через практические занятия по физике: профилактика асоциального поведения у школьников	**165**
Лебедева Ольга Александровна	Профилактика девиации в организациях образования казахстана: совокупность современных подходов методов и приёмов	**168**
Лукович Анна Васильевна	Методы формирования позитивного поведения обучающихся в образовательном процессе	**174**
Малыгин Андрей Леонидович, Жаркимбаева Динара Есмагамбетовна	Использование педагогических практик как инструмента профилактики девиантного поведения подростков в условиях образовательного пространства	**178**
Мустафина Асель Сапаргалиевна, Абдулина Айгуль Сапаргалиевна	Дамуында ауытқулары бар балаларды оқытудағы тиімді әдістерді қолдану	**182**
Мустафина Виолетта Саматовна, Пименова Полина Михайловна	Взаимосвязь стрессоустойчивости и агрессивной коммуникации у студентов бакалавров	**187**

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ

4 СЕКЦИЯ

Нагайцев Тарас Олегович, Демисенова Шнар Сапаровна	К проблеме формирования психологической готовности студентов–психологов к осуществлению психологической профилактики	**191**
Нагайцев Тарас Олегович, Демисенова Шнар Сапаровна	Теоретическое исследование проблемы психологической готовности студентов–психологов к будущей профессиональной деятельности	**196**
Назмутдинов Ризабек Агзамович, Калиниченко Оксана Викторовна	Профилактика девиаций в организациях образования	**200**
Ниетбаева Надира Ашировна, Абуова Ақерке	Онлайн және офлайн окыту форматтарын біріктірудін артыкшылыктары мен кемшіліктері	**205**
Нурлыбаева Аида Муратовна	Приемы и техники в педагогической практики для профилактики девиаций в организациях образования	**210**
Нұрбекова Балнұр Жомартқызы, Аюуш Жайнагуль	Ерекше білім беруді қажет ететін оқушыларға жаратылыстану пәндерінде оригамиді қолдану	**214**
Осипова Светлана Павловна	Эффективные педагогические практики в области профилактики девиаций в организациях образования	**218**
Paizullayev Yerzhan, Togizbayev Daulet	Effective use of problem–based situations in english language teaching	**221**
Позднякова Наталья Сергеевна	Геймификация как инструмент создания инклюзивной и безопасной образовательной среды	**226**
Рагимова Рамиля Незаметдинкызы, Шалгимбекова Кенжегуль Сапышевна	Методика разработки дифференцированных заданий для обучения младших школьников английскому языку	**231**
Сакаева Елена Константиновна, Жиентаева Гульзада Бауыржановна	Инклюзивное образование и его влияние на преподавание английского языка в школах казахстана	**235**
Сакаева Елена Константиновна, Жиентаева Гульзада Бауыржановна	Использование проектной деятельности в преподавании английского языка в школах Казахстана	**240**
Серикова Марзия Амантаевна, Ахатов Айдархан Габдуллинович	Геометрия сабақтарында кейбір есептерді Әл–фарабидің әдісімен шешу жағдайларын қарастыру	**243**
Сивакова Анастасия Робертовна, Кушкинбаева Мерамкуль Жолаушыбаевна	Педагогические подходы к профилактике девиантного поведения в колледже	**248**
Стрельцова Анастасия Юрьевна	Формы и методы профилактики зависимости от социальных сетей у подростков	**252**

4 СЕКЦИЯ

Султанова Марья Мнайдаровна	Кибербуллинг и его взаимосвязь с аутодеструктивным поведением	**256**
Тлеухор Акниет Рахметкаликызы	СТЖД ІІІ –ШІ деңгейдегі балаларға мнемотехникаарқылыбайланыстырып сөйлеуін дамыту	**260**
Токмурзов Алибек Маралбекович	Развитие системы образования на территории Костанайского региона в 20–40 годов хх веке	**264**
Тугаева Эльвира Жангельдиновна	Интерактивные подходы в работе с подростками: эффективная профилактика девиантного поведения	**270**
Тулепова Динара Мараловна	Білім беру ұйымдарында ауытқулардың алдын алу: психологтың рөлі және тиімді педагогикалық тәжірибелер	**274**
Удовиченко Виктория Викторовна	Раннее идентифицирование эмоциональных и психологических девиаций у школьников с использованием искусственного интеллекта в контексте педагогической и психологической диагностики	**278**
Хайруллина Оксана Нурулловна	Социально – ориентированная личность школьника, как результат эффективной работы психологической службы школы	**283**
Хасанова Канагат Жасулановна, Есенгалиева Жанар Жалгасовна	Жасөспірімдер арасындағы ауытқулардың алдын алу саласындағы педагогикалық тәсілдер	**288**
Хусаинова Гульсайра Маратовна, Каленова Гульнар Маратовна	Тәрбие процесіндегі отбасы, мектеп және қоғам арасындағы әлеуметтік ынтымақтастық	**292**
Цыгулева Наталья Ивановна	Внедрение цифровых технологий в стратегии профилактики интернет–зависимости среди подростков: психолого–педагогические и технологические аспекты	**295**
Чупрова Варвара Валериевна, Аубакирова Юлия Доскановна	Роль русского языка и литературы в реализации эффективных педагогических практик по профилактике девиантного поведения в образовательной среде	**300**
Шамсутдинова Амина Абдухамитовна	Роль биологического образования в профилактике девиантного поведения учащихся	**304**
Шокимова Сайран Азнабаевна, Ермуханова Инара Ибраимовна	Деятельность центра психологической поддержки в контексте современного образования	**307**

«ҚАЗІРГІ ӘЛЕУМЕТТІК МӘДЕНИ ЖӘНЕ ГЕОСАЯСИ НАҚТЫЛЫҚТАҒЫ ҚҰНДЫЛЫҚТАР – ТӘРБИЕНІҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗІ» атты
АЛТЫСАРИН ОҚУЛАРЫ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ–ТӘЖІРИБЕЛІК КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ
АЛТЫНСАРИНСКИЕ ЧТЕНИЯ
«ЦЕННОСТИ КАК КОНЦЕПТУАЛЬНАЯ ОСНОВА ВОСПИТАНИЯ В СОВРЕМЕННЫХ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ РЕАЛИЯХ»

Материалдар жинағын
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті
Ө.Сұлтанғазин атындағы педагогикалық институтының
педагогика, психология және арнайы білім беру кафедрасында теріліп, беттелді

Компьютерлік беттеу:
Жетписбаева А.А., Ермаганбетова А.Б.

Мекен-жай:
110000, Қостанай қ., Байтұрсынов көш. 47
(Techinstitut ғимараты, Тәуелсіздік к-сі 118, 626 каб.)
Тел.: 8 (7142) 54-58-74 (ішкі 120).

Пішімі 60*84/18.
Көлемі 100,7 б.т.
Электронды нұсқасы университеттің ksu.edu.kz сайтында орналастырылған
мамыр, 2025 жыл

Сборник материалов набран и сверстан кафедрой педагогики, психологии и специального образования педагогического института им. У.Султангазина Костанайского регионального университета им. Ахмет Байтұрсынұлы

Компьютерная верстка:
Жетписбаева А.А., Ермаганбетова А.Б.

Адрес:
110000, г. Костанай, ул. Байтурсынова 47
(корпус Пединститута, ул.Тауелсиздик 118, каб. 626).
Тел.: 8 (7142) 54-58-74 (вн.120)

Формат 60*84/18.
Обьем 100,7 п.л.
Электронный вариант размещен на сайте университета ksu.edu.kz
май 2025 год